

FORMELE COMPORTAMENTULUI DEVIANT AL MINORILOR

Maria STRULEA, Dorina GUREV

Universitatea de Stat din Moldova

Un loc aparte în aria problematicii delincvenței juvenile revine cercetărilor privind devianța comportamentală a minorilor, fenomen cu implicații negative atât pentru societate, cât și pentru destinul ulterior al minorilor. Astfel, în scopul identificării unor metode eficiente de prevenire și profilaxie a delincvenței juvenile apare pe poziție de necesitate abordarea problematicii privind comportamentul deviant al minorilor. În acest context, este oportună analiza semnelor și a tipologiei comportamentului deviant al minorilor ca instrument de identificare a minorilor ce se aliniază în rândul celor cu comportament deviant, cu ulterioara diagnosticare a migloacelor și metodelor de reeducare a lor.

Cuvinte-cheie: *minor, delincvență juvenilă, comportament deviant, tipologia comportamentului deviant, delincvență individuală, delincvență în grup.*

LES FORMES DU COMPORTEMENT DÉLINQUANT DES MINEURS

Une recherche spéciale de la délinquance juvenile est la déviance de comportement des mineurs, un phénomène ayant des répercussions négatives tant pour la société et pour le destin ultérieur des mineurs. Ainsi, afin d'identifier des méthodes efficaces de lutte et de prévention de la délinquance juvenile est nécessaire d'examiner la question des comportements déviants des mineurs. Dans ce contexte, il convient d'analyser les signes et typologie des comportements déviants comme un outil pour identifier les mineurs qui se trouvent parmi ceux qui ont un comportement deviant, avec la détermination des méthodes et des moyens de leur réhabilitation ultérieur.

Mots-clés: *mineur, délinquance juvenile, comportement délinquant, typologie du comportement délinquant, délinquance individuelle, délinquance de groupe.*

Dinamica transformărilor sociale specifice fiecărui tip de societate, precum și aspectele de psihologie socială, moștenirea culturală și istorică, alături de factori de natură biologică, psihologică, socială, politică, economică etc., pot genera schimbări comportamentale cognitiv-acționale în rândul unor persoane, grupuri sau comunități.

Energia, curiozitatea, tendința spre afirmare, spre apropiere de lumea celor adulți îi fac pe minori, în special în perioada adolescentină, să afirme un șir de valori și norme, pe care ei le consideră atribute ale independenței și maturității. Acestea se transformă în stereotipuri comportamentale, caracteristice acestei vârste, dar pot căpăta și caracter de manifestări asociale și chiar antisociale, atunci când nu sunt asigurate condițiile educaționale optime necesare, pe care trebuie să le ofere micromediul social: familia, grupul școlar sau comunitatea în general.

Pentru început, determinăm semnificația „comportamentului” în general, care, în conformitate cu Dicționarul explicativ al limbii române, reprezintă „modalitatea de a acționa în anumite împrejurări sau situații; conduită, purtare, comportare” [8, p.102]. În psihologie, comportamentul este definit ca „ansamblu al acțiunilor materiale sau simbolice prin care un organism, într-o situație dată, tinde să-și realizeze posibilitățile și să reducă tensiunile care-i amenință unitatea” [2, p.52].

Astfel, comportamentul unui individ este acea conduită luată în considerare într-un mediu și într-o unitate de timp dată, fiind astfel nu altceva decât răspunsul cu care acesta reacționează la influențele de mediu asupra sa. În așa mod, comportamentul, luat ca rezultat dinamică a interacțiunii complexe organism-mediu, are la bază multiple asocieri psihologice, elaborate în funcție de dinamica mediului, de condițiile de viață și de educație. Când mediul acționează organizat, stabil și asigură satisfacerea trebuințelor minorului, atunci comportamentul său este pozitiv, iar când acțiunea mediului este nefavorabilă, comportamentul va fi negativ, deviant.

Dacă vorbim la general, putem diviza tipurile de comportament în *social* și *antisocial*:

- *comportament social* este răspunsul pozitiv al individului la exigențele impuse de către grupul de membri ai societății, astfel comportamentul acestuia nefiind periculos și neprezentând anumite devieri;
- *comportamentul antisocial* reprezintă nu altceva decât atitudinile și reacțiile negative, care pot fi determinate de o varietate de constrângeri sau frustrări anterioare, de inadaptabilitatea la nivel profesional sau social, de comiterea unor devianțe anterioare; comportament desfașurat cu intenția de a face rău altei persoane sau de a aduce prejudicii anumitor valori sociale ocrotite de către stat.

Cu referire la comportamentul minorilor în contextul studiului dat, este preferabilă utilizarea termenului

de comportament deviant celui antisocial. În literatura de specialitate, comportamentul deviant este definit ca „un sistem de fapte care vin în contrazicere cu normele etice și juridice stabilite în societate”. În viziunea lui E.Sutherland [18, p.187], comportamentul deviant este învățat și modificat (achiziționat, realizat, repetat, menținut și schimbat) prin intermediul aceluiași mecanismelor comportamentale și cognitive, ca și cel conformist. Diferențele constau în direcția, conținutul și natura acestor comportamente învățate.

Noțiunea de comportament deviant se dovedește utilă pentru cercetarea psihiatrică, sociologică și criminologică, deoarece *subliniază reflectarea socială a abaterilor de conduită, cuprinzând atât formele cu substrat psihopatologic, cât și pe cele de ordin sociopsihologic. Ambele categorii se referă la devierea de la normalitate atât în sens psihologic și psihiatric, cât și la abaterea de la normele sociale, fără o motivație psihopatologică de fond* [16, p.44].

Reieșind din cele menționate, **comportamentul deviant al minorilor reprezintă ansamblul de acțiuni materiale sau simbolice săvârșite persistent, repetat sau continuu de către minor, de cele mai dese ori fiind considerate răspunsuri la frustrările pe care trebuie să le facă față la interacțiunea cu mediul și care provoacă daune valorilor sociale.**

Din conceptul propus putem identifica *semnele comportamentului deviant* al minorilor; mai mult, ele se regăsesc și în literatura de specialitate [22, 52], și anume:

- comportamentul deviant se manifestă printr-un ansamblu de acțiuni materiale sau simbolice;
- comportamentul deviant poate fi caracterizat ca fiind persistent, repetat sau prelungit;
- un comportament deviant provoacă daune reale individului însuși sau altor indivizi ai societății;
- comportamentul deviant este însoțit de fenomene de dezadaptare socială;
- comportamentul deviant este evaluat negativ de către alții, adică este supus unei aprecieri morale.

Identificând comportamentul deviant ca un comportament „atipic”, ce se îndepărtează de la poziția standard și transgresează normele și valorile acceptate și recunoscute în cadrul unui sistem social, stabilim că diagnosticarea conduitei deviante depinde de natura normelor sociale, de gradul de toleranță a societății respective, precum și de pericolul actual sau potențial pe care îl prezintă devianța față de stabilitatea vieții sociale.

Delincvența juvenilă, deși este un fenomen social, trebuie cercetată ca act individual, ca act comis de un minor concret într-o situație concretă. Este vorba despre o acțiune umană, determinată de anumite elemente psihologice, trebuințe, tendințe, motive, scopuri etc. În doctrină a fost stabilit că minorilor cu un comportament deviant le sunt caracteristice: comportamentul haotic, formarea incompletă a sistemului propriilor păreri, atitudini și valori; dependență sporită a comportamentului de opiniile, criticile și evaluările persoanelor din cercul apropiat, emotivitatea, incapacitatea de a analiza critic acțiunile și comportamentul atât al său, cât și al altora [20, p.15].

În literatura de specialitate s-au încercat mai multe clasificări ale comportamentului deviant al minorilor, după criterii diferite, chiar dacă ele, în mod evident, nu sunt decât relative. Astfel, analizând studiul psihopedagogic al comportamentului elaborat de către cercetătorul rus M.I. Enikeev [21, p.315-316], evidențiem următoarele tendințe comportamentale ale adolescenților:

- 1) *reacția de opoziție* față de cerințele sporite, de lipsa de atenție din partea adulților sau, invers, de interdicțiile abuzive, care poate provoca o stare de înstrăinare, tendința de a părăsi casa, vagabondaj, iar uneori chiar un comportament antisocial;
- 2) *reacția de imitare* a unei persoane concrete sau a unui erou dintr-o anumită operă, chiar a unei imagini personale sau implantate de grupul de referință, lucru care determină influența unor minori sau adulți cu comportament antisocial asupra grupurilor de minori;
- 3) *reacția de negare* a modelului propus de adulți;
- 4) *reacția de compensare* a insuccesului într-un anumit domeniu;
- 5) *reacția de hipercompensare*, de afirmare într-un domeniu extrem de dificil;
- 6) *reacția de emancipare*, de eliberare de standardele impuse de adulți, într-o formă radicală, manifestându-se în negarea valorilor și a normelor cu caracter social;
- 7) *reacția de aderare la grup*, cu deosebire la cel al semenilor;
- 8) *reacția de pasiune* față de un anumit domeniu, care duce la formarea unei subculturi specifice a adolescenților.

De asemenea, în psihopedagogie, autorul D.Ozunu [14, p.49] susține că conduita deviantă este privită în următoarele trepte evolutive: de la *comportament deviant* (abateri de la norme) la *comportament aberant*

(aspecte medico-legale și psihopatologice), *comportament predelictual*, *comportament delictual propriu-zis* și, respectiv, ultima treaptă – *comportamentul infracțional*. Autorul distinge două orientări ale clasificării comportamentului deviant:

- a) *orientatea psihiatrică*, care definește devierile de comportament drept caracteropatii și
- b) *orientarea psihologică-biopsihologică*, care le surprinde fie ca expresii ale inadapării la mediu, fie le deduce din modificările survenite din structura centrilor nervoși.

Trăsătura comună a formelor de comportament deviant este încălcarea așteptărilor sociale, a regulilor și normelor oficiale și neoficiale caracteristice categoriei de vârstă a minorilor. Aceste comportamente problematice au fost grupate prin sintagma „comportamente deviante”, pentru că, în primul rând, apar adesea împreună (rate ridicate de manifestare concomitentă) și, în al doilea rând, există multe conexiuni pe parcursul dezvoltării acestor forme de comportament. În al treilea rând, se admite în prezent că mulți factori cauzali similari sunt implicați în apariția lor. Formele de comportament problematic pot fi clasificate în patru categorii mari [12, p.81-82]:

- a) *comportamentul opozant*: copiii au probleme în a accepta autoritatea (părinți, profesori) și au reacții nepotrivite de supărare sau furie când nu-și pot impune propriile interese. Aceasta se întâmplă cu o frecvență de 2-3 ori mai mare în cazul categoriei de vârstă 3-6 ani decât la copiii mai mici sau mai mari;
- b) *comportamentul agresiv*: comportament menit să producă pagube sau să rănească pe cineva; dorința de a distruge este de obicei prezentă. Acest comportament se produce de cele mai multe în „adolescența clasică”.
- c) *comportamentul delincvent*: comportament deviant în adolescență (conform OMS, se manifestă între 10 și 18 de ani), prin care se încalcă norme, dar nu este neapărat de natură penală (de exemplu, absenteismul de la ore, consumul de alcool și de alte substanțe, fraudă și furtul comise înainte de vârsta răsunderii penale);
- d) *comportamentul infracțional*: încălcarea unor norme legale valide (legi), de obicei într-o manieră foarte gravă, care declanșează proceduri legale (de exemplu, furt, distrugere de bunuri, vătămări corporale, jaf). Acest tip de comportament apare de obicei în adolescența târzie.

În funcție de *caracterul comportamentului și raportul acestuia cu normativitatea socială și juridică*, putem distinge mai multe categorii de comportament deviant:

- 1) *comportament asocial*, afectați de diverse vicii (alcoolism, narcomanie, toxicomanie), frecvent neșcolarizați sau neangajați în câmpul muncii, lipsiți de posibilitatea, iar uneori și de dorința de autorealizare, autoafirmare, atrași de grup, cu tendințe de a fi dominați sau de a domina. Cercetarea stării psihice a acestor minori a stabilit afectarea lor de stări de frontieră – accentuări de caracter (mai frecvent hipertimie), nevroze, frustrare, infantilism, dezvoltare psihică întârziată;

- 2) *comportament delincvent*, caracterizați prin comportament influențat de diverse devieri de la normalitatea psihică, accentuări de tip schizoidal, hipertimic, epileptoidal, conformism sau agresivitate, tendințe spre violență, chiar sadism, maturizare sexuală precoce. Se caracterizează prin socializare afectuoasă sau chiar inadapare socială, abateri grave de la sistemul valoric-normativ al societății, psihopatii, nevroze, oligofrenii. Mai frecvent aceste stări de frontieră sunt un produs al ambianței în care s-a format personalitatea minorului, cu precădere al climatului familial nefavorabil.

În dependență de modalitățile de manifestare a comportamentului delincvențial, în literatura de specialitate se mai întâlnesc tipologii ale comportamentelor delincvente ale minorilor. Astfel, în conformitate cu *caracterul de pericolozitate* (după gravitate) a comportamentului deviant [1, p.262-264], sunt:

- a) *comportamente deviante ocazionale*, nestructurate, cu un grad scăzut de pericolozitate socială. În această categorie includem minorii care au intrat sub influența unor anturaje nefaste, fiind scăpați de sub supravegherea părinților și a școlii sau care au participat întâmplător la acțiuni antisociale, fie din teribilism, fie din bravadă sau o solidaritate de grup specific adolescentină. Considerăm că sancționarea acestor adolescenți cu o măsură privativă de libertate accentuează criza de originalitate, iar etichetarea va favoriza recidiva și nu recuperarea;
- b) *comportamente deviante structurate*, cu un grad ridicat de pericolozitate socială, caracterizând minorii cu un grad scăzut de integrare școlară și profesională care prezintă dificultăți de adaptare și tulburări de comportament. Aceștia au comis acte predelincvente la o vârstă fragedă. Deși au fost sancționați, aceasta nu a constituit un factor favorizant al recuperării;

c) *comportamente deviante recurente*, cu o deosebită pericolozitate socială, concretizate în delikte de omor și loviri cauzatoare de moarte, violuri, tâlhării și vătămări corporale grave, pentru care sancțiunea închisorii reprezintă „ultima soluție” în vederea prevenirii comiterii de noi delikte.

O altă clasificare, pe care o considerăm semnificativă pentru studiul nostru, este dat după stabilitatea și structura conduitelor deviante la nivelul personalității [7, p.40]:

- *tranzitorii*, specifice unor perioade de vârstă sau determinate de anumite situații de viață mai dificile;
- *stabilizate la nivelul personalității* sub forma unor caracteristici (negativism, hipersensibilitate etc.) care se asociază sau nu cu un comportament antisocial.

În cele ce urmează propunem clasificarea formelor comportamentului deviant *după gen*, ce poate fi structurată în:

- 1) *comportamente agresive și violente*, cu lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte, caracterizându-se prin accese de furie, înverșunare; acțiunile lor sunt caracterizate prin emotivitate puternică, însoțită de descărcări reactive ce se manifestă prin acte de violență, iar minorul are tendințe spre cruzime și duritate;
- 2) *comportamente achizitive*, caracterizate prin tendința minorilor de a dobândi (lua, strânge, achiziționa) bunuri și valori materiale prin diferite modalități imorale și ilegale, în scop personal: de câștig, de întreținere, de îmbogățire;
- 3) *comportamente perverse*, care își pot extinde activitatea de la forme ușoare (plânsul artificial, simularea) până la formele cele mai grave (violul, acțiunile perverse cu caracter sexual); se caracterizează prin indisciplină, lipsă de afecțiune pentru oameni, lipsă de milă, prezența urii și a cruzimii;
- 4) *comportamente autovătămătoare*, care își îndreaptă activitatea violatoare spre propria lor persoană;
- 5) *comportamente inconștientizate*, săvârșite de minorii care posedă dereglări psihice de diversă natură, patologii ce nu le permit o conștientizare deplină și adecvată a acțiunilor, conduitei.

Formele comportamentului deviant al minorilor, cum am specificat anterior, nu pot fi reunite fix și integrat în careva categorii tipologice, deoarece implică o dinamică amplă a reacției de cauzalitate și a modurilor de interpretare din partea publicului. Dar, din punctul de vedere al delincvenței juvenile, o importanță majoră are tipologia comportamentală *după participanți* (*delincvența individuală* și *delincvența în grup*), care îmbină în sine atât modalitățile comportamentale de gen, cât și cele ale caracterului de prejudiciabilitate.

În literatura de specialitate sunt identificate o multitudine de cauze ale apariției unei tulburări de comportament la copil. Printre acestea se înscriu [5, p.196]:

- *educația necorespunzătoare a copilului*, educație caracterizată prin inconsecvență, libertate exagerată sau, dimpotrivă, o educație prea autoritară, inflexibilă, neunitară sau contradictorie. Această situație este mai frecventă în familiile cu stres marital prelungit, cu dezacorduri evidente între părinți;
- *tulburările de personalitate a educatorilor*. Putem avea de-a face fie cu educatori cu labilitate emoțională, fie cu educatori prea rigizi;
- *condițiile de mediu extern defavorabile*. Cel mai adesea, un astfel de copil trăiește într-un mediu insuficient sub raportul stimulării și corecției pe care el trebuie să le primească prin experiența socială a altora sau într-un mediu care-l solicită prin bogăția stimulilor peste posibilitățile lui de adaptare. Tulburări generate de astfel de cauze pot să apară la copiii cu un fond constituțional normal. Ele sunt în general trecătoare, dependente strict de condițiile de viață ale copilului;
- *factorii genetici*, al căror rol nu este încă prea clar precizat, pe această temă cercetătorii purtând în continuare lungi dezbateri. S-a constatat însă că majoritatea copiilor care prezintă de timpuriu tulburări comportamentale s-au manifestat la scurt timp după naștere ca ușor iritabili, fără un program regulat, nerăspunzând adecvat la confort.

Un alt vector al studiului îl reprezintă analiza celor mai frecvente forme de comportament deviant al minorilor. În ultimii 20 de ani, la nivel internațional, psihologi, medici și criminaliști au realizat studii asupra unor fenomene, cum sunt consumul de droguri, vagabondajul, abandonul școlar, furtul, violența, amenințarea, intimidarea, accesele de furie, vandalismul și, recent, fenomenul „*happy slapping*” (atacuri neprovocate/acte de violență gratuite împotriva unei victime alese la întâmplare, filmate cu telefonul mobil și – eventual – postate pe Internet) comise de copii și tineri. Mai mult, acestea sunt specificate și în Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011 (INI)) [10, p.346]

În general, nu se cunoaște și nu poate fi prezisă o anumită dată a debutului infracțional al minorului. Dacă e să facem o trecere în revistă a etapelor de dezvoltare a minorului, putem stabili că la vârsta preșcolară apar

comportamente deja relativ conturate, care încep să fie exteriorizate. Precedă aceste comportamente neglijența și atitudinea negativă a părinților. La vârsta școlară pot apărea tulburări de comportament cu semnificație morală. Comportamentul poate lua expresia unei ostilități la adresa unor membri de familie, profesori, colegi, prieteni etc. În acest moment, pot apărea și se pot declanșa deja tulburări de comportament neepisodice, cum ar fi: neascultarea, minciuna, agresivitatea, fuga de acasă, vagabondajul, ce pot deveni un potențial pericol în timp, imprimând personalității un sens destructural, dizarmonic în dezvoltarea sa.

În clasele mai mari, tulburările comportamentale sunt în dinamică, ajungând de la forma preinfracțională la cea infracțională propriu-zisă. Chiar dacă minorii nu comit în toate cazurile acte cu caracter antisocial, comportamentul lor indezirabil, atitudinile lor în dezacord cu exigențele școlare lasă deschisă ori grăbesc această posibilitate. La această vârstă încep să apară unele conduite discordante: nesupunerea, obrăznicia față de profesori, violența față de colegi, absenteeismul, minciuna, fuga și vagabondajul, furtul etc.

Aceste manifestări atipice pot fi săvârșite atât în mod individual, cât și în grup. Cu toate că, în dependență de particularitățile fizice și psihice ale minorului, delincvența individuală este întâlnită mai rar (statistica arată că două din cinci infracțiuni sunt săvârșite în mod individual), nu putem omite studiul acesteia. În medie, repartizarea procentuală a subiecților în cazul faptelor comise individual și al faptelor comise în grup în diferite state ar fi [13, p.179]:

<i>State</i>	<i>Individual</i>	<i>În grup</i>
Belgia	23,7%	67,8%
Regatul Unit al Marii Britanii	19,3 %	70,5%
Finlanda	44,5 %	36,9%
Olanda	41,7 %	49,4%
Irlanda de Nord	20,9 %	56,8%
Portugalia	27,2 %	59,1%
Spania	40,3 %	51,0%
SUA	26,0 %	60,3%
Elveția	27,8 %	67,3%
În medie	29%	60%
(11% revin delincvenței comise individual în comun cu grupul)		

Termenul „delincvență individuală” nu este întâlnit nici în legislația penală, nici în literatura de specialitate. În încercările de a defini delincvența individuală ținem seama de o serie de trăsături specifice ale acesteia, și anume: criteriul de vârstă; comportamentul deviant care prezintă anumite particularități; numărul de participanți.

În acest context, stabilim că *delincvența individuală* reprezintă *totalitatea încălcărilor de lege (cu caracter penal și nepenal) săvârșite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp de către o singură persoană care nu a atins vârsta de 18 ani.*

Analizând *trăsăturile personalității delincventului minor* care a săvârșit fapta antisocială individual, nu putem identifica mari deosebiri de ale celor care au fost participanți ai unui grup. Putem remarca că, în unele cazuri speciale, în afară de: existența marginală, inactivitate, parazitism, respingerea valorilor morale, disociere între eul personal și cel social, absența orizontului temporal existențial și resentimente contra societății, putem remarca astfel de trăsături care au un aspect cu mult mai pronunțat, cum ar fi incapacitatea de comunicare și inadaptarea socială. Toate aceste trăsături sunt generatoare de comportamente indezirabile, disociale și antisociale.

Femomenul delincvenței în grup, deși este cunoscut cercetării sociologice încă din sec. al XVIII-lea, ia amploare în zilele noastre, ceea ce denotă tendințe clare de organizare a tinerilor delincvenți în grupe de infractori, de regulă specializate în comiterea unui anumit tip de infracțiuni [11, p.17-18]. Și în Republica Moldova infracționalitatea juvenilă în anii 2009-2012 se caracterizează, după cum arată datele statistice, prin creșterea numărului de minori implicați în comiterea infracțiunilor în grup. În anul 2013 comparativ cu 2012 se observă o scădere în dinamica infracționalității în grup (261/372 (-29,84%)); astfel, dacă în 2012 practic fiecare a patra infracțiune săvârșită de minori a fost comisă în grup (25,3%), atunci în 2013 – fiecare a cincea (22,8%) [6].

Deși constituirea în grupuri se realizează pe bază de amicitie (cartiere, străzi etc.) sau pe bază de legături delictuale anterioare, de la început nu se formează în scop infracțional și nu toate aceste grupuri ajung la delict. Studiul grupului a apărut, așa cum se subliniază în literatura de specialitate, ca o reacție contra exclusivismului macroscopic, împotriva manevrării fără discernământ a unor noțiuni vagi ca „societate”, „grupare”, atenția fiind concentrată asupra unor formațiuni concrete.

Importante pentru înțelegerea grupărilor delincvențiale de minori sunt teoriile de orientare sociologică (*Teoria grupurilor de la marginea străzii* (W.F. Whyte), *Teoria subculturilor deviate* (A.Cohen și M.Gordon)), care au evidențiat caracteristicile specifice subculturii grupului delincent și condițiile apariției lor.

W.F. Whyte, în teoria „grupurilor de la marginea străzii” sau a „societății de la colțul străzii”, susține că asocierea și participarea la activitățile grupului apare ca o modalitate importantă de socializare a tinerilor, când atitudinea lor este ambivalentă: obediență și revoltă. Tânărul simte nevoia să fie recunoscut, acceptat și stimulat de cei de o vârstă cu el, aderarea la un grup oferindu-i spațiul și anturajul de a-și manifesta și realiza dorințele și aspirațiile. În teoria „subculturilor deviate”, care după conținut este apropiată teoriei grupurilor de la marginea străzii, A.Cohen și M.Gordon arată că „subcultura” apare ca reacție de protest față de normele și valorile societății, cuprinzând indivizi care au sentimentul că le sunt blocate căile de supraviețuire și ascensiune socială. De aceea, subcultura include un set de valori și norme diferite de cele ale modelului cultural dominant, uneori chiar în opoziție cu acestea. Subcultura delincentă, afirmă criminologul american A.Cohen, își extrage normele proprii din cultura globală, dar le inversează sensul. Conduita delincentului este normală, în raport cu principiile subculturii sale, tocmai pentru că ea este anormală după normele culturii globale [3; 22, p.54-55].

Privind valorile sociale ca un important suport în determinarea comportamentului deviant al tinerilor, criminologii consideră că subcultura reprezintă o subdiviziune a modelelor culturale la care participă o parte din grupurile sociale. Din acest motiv, orice subcultură are un sistem valoric diferit de cel al societății.

Din cele menționate putem defini *delincvența în grup* ca *totalitate a încălcărilor de lege (cu caracter penal și nepenal) săvârșite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp de către o reuniune (un grup) de persoane care nu au atins vârsta de 18 ani.*

Dintre *condițiile care favorizează aderarea minorului la grupul delincent* putem evidenția: instabilitatea socială, schimbarea în centrele aglomerate, diferențele mari culturale între familie și restul societății, atitudini sociale negative în familie, familii retrograde care refuză încadrarea socială, izolarea socială legată de prejudecăți naționale, religioase, rasiale etc. După cum s-a menționat, un factor decisiv îl constituie familia; anume tensiunea și certurile între părinți, între părinți și copii determină copiii să evadeze din căminul familial și să-și caute rezolvarea problemelor în grupul stradal, între prieteni de ocazie.

Adeziunea la grup începe încă din preadolescență și poate fi legată și de rezultatele școlare slabe, simptome nevrotice. Elementele favorizante pot constitui și acoperirea de către mamă a primelor delict, atitudinea indiferentă a tatălui, vecinătatea criminogenă, eșecul în dragoste etc. Tânărul găsește în grupul delinvențial căldura sufletească, înțelegerea, curajul și loialitatea pe care nu le are, găsind în grup un răspuns la o situație socială precară. Pentru minori soluția grupului pare să fie, la un moment dat, o rațiune de a fi, de a exista [4; p.16]. La grupuri se alipesc și minorii fugiți din școlile de reeducare, centrele de plasament, școlile speciale, casele de copii etc. De cele mai multe ori, aceștia locuiesc în condiții insalubre, sunt fără familie sau provin din familii dezorganizate, alcoolice, cu părinți infractori, foști condamnați etc. Cei mai mulți dintre minorii delinvenți nu sunt supravegheați de către părinți în ceea ce privește relațiile lor cu ceilalți copii și cum își petrec timpul liber, fie sunt supravegheați în mod superficial sau accidental.

În psihologie pot fi evidențiate următoarele *caracteristici generale ale acestor grupuri* [21, p.321]:

- număr restrâns de membri care împărtășesc aceleași emoții – negative sau pozitive – în raport cu anumite evenimente, fenomene, obiecte etc.;
- subordonarea nevoilor individuale celor colective;
- fiecare din ei își asumă rolul pe care i l-a atribuit grupul, nedepășind cadrul strict reglementat de acesta;
- caracterul dinamic în ceea ce privește funcțiile grupului;
- rolul securizant al grupului.

La general, printre conduitele delinvențiale specifice minorilor ar fi: delincvența de grup (fie grupuri spontane, fie bande), violența, delincvența legată de droguri, sustragerea, fie răpirea vehiculelor [17, p.148]. Grupul de delinvenți este în general neorganizat și nu are de la început ca scop delictul, dar în funcție de diferite

circumstanțe acest scop poate surveni ulterior. După primele „succese” activitatea grupului poate merge progresiv, dar se poate și desființa.

În literatura de specialitate grupurile delincvente de minori poartă nume diverse [15, p.121]: „beatnicks”, „hippies” în SUA; „teddy boys”, „mods”, „rockers” în Anglia; „vitelloni” în Italia; „nozum”, „provos” în Olanda; „blusons noirs”, „yeyes” în Franța; „halbstarke” în Hamburg; „andercuper” în Copenhaga; „tayozoc” în Japonia; „молодёжные группировки” în Rusia – sunt o formă de manifestare a agresivității colective îndreptate împotriva lumii restricțiilor și convențiilor impuse de către cadrul social, pe care ei îl văd prin prisma lumii celor adulți.

Grupurile delincvente de minori pot fi de diverse tipuri. Astfel, în sursele de analiză psihologică se întâlnesc [9, p.75]:

- *grupul situativ* – implicat într-o acțiune delincventă în virtutea unor circumstanțe criminogene, căror adolescenței nu li se pot opune;
- *grupul agresiv* – cu o ierarhie cât de cât stabilită a statusurilor, dominație strictă, orientat spre comiterea infracțiunilor.

Conform autorilor amintiți A.Cohen și M.Gordon, există trei tipuri dominante de subcultură delincventă, mai ales în rândul adolescenților din zonele urbane, care pot apărea și în forme combinate:

- ✓ *modelul delincvent*, care se bazează pe valori de tip delincvent, tinerii încercând prin fraudă, furt, șantaj să obțină câștiguri materiale;
- ✓ *modelul conflictual*, care are ca normă de bază violența, forța sau amenințarea cu forța în rezolvarea oricăror probleme;
- ✓ *modelul evazionist* sau de izolare, prin care tânărul se retrage într-un univers propriu, guvernat de senzațiile aduse de narcotice [19, p.81].

Delincvența de grup include grupurile spontane și cele organizate:

1) *Grupuri spontane de tineri* nu constituie un fenomen permanent și stabil, pentru care nu pot fi identificate anumite caracteristici. Acest tip de delincvență este ocazional la săvârșirea anumitor infracțiuni (furt calificat sau viol în grup) și este favorizat de mai mulți factori, printre care: slaba preocupare a familiei, consumul de alcool, anturajul.

2) *Grupurile organizate (bandele)* reprezintă acea formă de delincvență organizată, colectivă, în cadrul căreia membrii constitutivi duc un mod de viață antisocial, majoritatea acțiunilor fiind caracterizate de încălcarea legii. Fenomenul bandelor are forme incipiente în perioada interbelică în SUA.

Reieșind din oportunitățile și mijloacele utilizate, pot fi identificate trei grupuri de delincvenți minori [13; p.182]:

a) *Bande conflictuale* – acestea se exprimă prin violență fizică în grup. Ele sunt compuse în mediu de un nucleu central dur alcătuit din câteva zeci de indivizi și de un nucleu periferic mai flotanț, în care indivizii nu participă la toate activitățile și au un statut mai puțin clar. Liderul este un personaj carismatic. Aceste bande își au zona lor de influență teritorială și se recunosc între ele prin obiceiurile lor caracteristice. Intrarea în bandă este ritualizată, violentă și umiltoare pentru cel interesat, care trebuie să dovedească cu toată forța sa supunerea față de șef. Legătura cu banda este primordială. Delincvența nu este un scop în sine, dar un mijloc de a repune puterea și respectul datorat bandei.

b) *Bande criminale* – acestea se caracterizează printr-un câmp de acțiune, un teritoriu, exercitarea activităților centrate pe sustrageri cu sau fără aplicarea violenței, a comerțului, a traficului de obiecte sau de droguri. Ele sunt compuse din 4–5 membri, prezentând legături strânse între ei bazate pe necesitatea de protecție reciprocă. Activitatea în grup este structurată și divizarea muncii este precis delimitată conform competențelor fiecăruia. Există legături între banda minorilor și cea a adulților. Violența este pentru membrii bandei un mijloc de apărare a bunurilor lor și a securității lor. Delincvența este, deci, pentru ei o finalitate în sine și rațiunea de a fi a bandei.

c) *Bande retratiste* – structura acestora este confuză și relativ slabă, deseori bazată pe consumul comun de droguri sau pe comercializarea acestora. Delincvența nu este utilizată decât pentru asigurarea achiziționării. Sunt grupuri schimbătoare, fără un lider afirmat. Membrii ei sunt respinși de societate, de unde și denumirea lor de „retratiști” (adică, grupe retrase). Sunt tipice tinerilor ce provin din familii asigurate.

Banțele de tineri se caracterizează, în general, prin: *nonutilitarism*, în sensul că tinerii participă cel mai adesea la comiterea delictelor din solidaritate și nu necesar din rațiuni de câștig; *malifiiozitate*, comițând acte

delincvente ca o sfidare la adresa celorlalți; *negativism, versatilitate, autonomie*. Reunind tineri care se confruntă cu probleme asemănătoare (sărăcie, mizerie, șomaj, lipsa afectivității familiale), bandele se structurează și funcționează pe baza unui consens intim al membrilor, în baza unor coduri de drepturi și obligații, a unui sistem de norme și valori opuse, în mare parte, societății globale.

Bibliografie:

1. BANCIU, D., RĂDULESCU, S.M. *Evoluții ale delincvenței juvenile în România. Cercetare și prevenire socială*. – București: Lumina LEX, 2002, 271 p. ISBN 973-588-484-4
2. CAMELIA, A. Agresivitatea și comportamentul deviant. În: *Psyvolution Science*, 2011, no.6. ISSN 2068-6102
3. CIUCHI, O. *Devianța și criminalitatea într-o societate de tranziție*. Iași: Lumen, 2011. 290 p. ISBN 978-973-166-250-3
4. COMAN, S. *Repere psihosociale și juridice în evaluarea, recuperarea și integrarea socioprofesională a tinerilor delincvenți*: Autoreferat al tezei de doctor în științe sociologice. București, 2010.
5. *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane – psihologie, psihopatologie și psihoterapie a copilului și familiei* / coord. Mitrofan I. Iași: Polirom, 2003. 476 p. ISBN 973-681-440-8
6. Datele statistice cu privire la infracționalitatea minorilor sunt preluate de pe www.statistica.md
7. DAVID, E. *Devianța școlară*: Suport de curs master. <http://consilierepsihopedagogica.webgarden.ro/menu/consiliere-si-psihologie/devianta-scolara>
8. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic, 1998. 889 p. ISBN 973-637-087-x
9. FLORIAN, Gh. *Psihologie penitenciară*. București: Oscar Print, 1996. 304 p. ISBN 973-97573-1-6
10. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 12.6.2008. <http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=ro>
11. LUȚESCU, D. *Justiția pentru minori*: Autoreferat al tezei de doctor în științe sociologice. București, 2011.
12. *Manual teoretic și practic pentru factorii decizionali și personalul din domeniu*, elaborat în cadrul Proiectului „Creșterea calității serviciilor destinate copilului care a săvârșit fapte penale și nu răspunde penal” / Lideri de proiect: Wurster B., Savu I. <http://www.copii.ro/Files/Manual%20copilul%20care%20a%20savarsit%20fapte%20penale%20si%20nu.pdf>
13. BORN, M. *Psychologie de la délinquance*. – Bruxelles: de Boeck, 2003. 284 p. ISBN 978-2804143428
14. OZUNU, D. *Psihopedagogia comportamentului normal și deviant*. Cluj-Napoca: Genesis, 1995. 129 p.
15. PĂUNESCU, C. *Agresivitatea și condiția umană*. București: Tehnică, 1994. 228 p. ISBN 973-31-0642-9
16. POP, O., NEAGU, Gh. *Criminologie generală*. Chișinău, 2005. 206 p.
17. STRULEA, M. *Delincvența juvenilă*: Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2008, 223 p. ISBN 978-9975-70-789-1
18. *A se vedea în*: CIOBANU, I. *Criminologie. Vol.I*. – Chișinău: Cartdidact, 2007. 210 p. ISBN 978-9975-9912-1-6
19. *A se vedea în*: MARICA, M. *Introducere în problematica delincvenței juvenile*. Constanța: Ovidius University Press, 2007. 225 p.
20. ДЕМИДОВА, Е. *Преступность беспризорных детей и социальных сирот и её предупреждение*: Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Казань, 2008.
21. ЕНИКЕЕВ, М.И. *Основы общей и юридической психологии*. Москва: Юристъ, 1996. 631 с. ISBN 5-7357-0062-6
22. ИВАНОВ, В.Н. Девиантное поведение: причины и масштабы. В: *Социально-политический журнал*, 1995, №2, с.47-57. ISSN 0869-8120

Prezentat la 17.09.2014